

Joanna Marcinişzyn

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze

ORCID: 0000-0003-2279-0376

PLEBEJSKIE KOLEGIUM? POCHODZENIA CZŁONKÓW KOLEGIUM *SEPTENVIRI EPULONES*. WSTĘP DO ANALIZY PROZOPOGRAFICZNEJ

XX wiek badaniom nad antyczną religią przyniósł postęp w dziedzinie archeologii oraz włączenie w historyczny dyskurs nauk, które pozwoliły w centrum tych badań postawić człowieka, czyli antropologii i socjologii¹. Większe zainteresowanie historyków antropologią i socjologią pozwoliło na ujęcia rzymskiej religijności w nowym wymiarze – religijności nie jako aktu wiary, a raczej elementu obywatelskiej tożsamości – dzięki temu dziś rzymskiego kapłana możemy postrzegać jako urzędnika, a religię Rzymian jako część struktur władzy².

Społeczno-historyczne podejście historyków zmieniło historiografię, czyniąc człowieka twórcą historii³. Skutkiem tego był rozwój metody prozopograficznej, jako podstawy badań nad antycznymi elitami rzymskimi⁴. Metoda ta służy badaniom danej grupy społecznej⁵. Jej celem jest m.in. dokładne opisanie i analiza struktury określonego kręgu społecznego (lub całego społeczeństwa) oraz stopnia i charakteru zmian wewnątrz analizowanego uniwersum⁶.

W badaniach nad największymi kolegiami kapłańskimi w starożytnym Rzymie metoda prozopograficzna dostarcza informacji o randze kapłanów, ich karierach i przede wszystkim momencie kooptacji⁷.

Od końca XIX w. powstał cały zbiór monografii, w których z zastosowaniem metody prozopograficznej, przeprowadzone zostały badania dotyczące składu kolegiów kapłańskich w kolejnych etapach funkcjonowania republiki, a później cesarstwa rzymskiego.

¹ D. Musiał, *Dionizos w Rzymie*, Kraków 2009, s. 24.

² D. Musiał, A. Gillmeister, *W Cieniu Kapitolu. Religia Starożytnych Rzymian*, Kraków 2012, s. 22.

³ M. Horster, *Perspektiven prosopographischer Arbeit*, [w:] *Prosopographie des Römischen Kaiserreichs. Ertrag und Perspektiven. Kolloquium aus Anlass der Vollendung der Prosopographia Imperii Romani*, red. W. Eck, M. Heil, Berlin-Boston 2017, s. 240.

⁴ *Ibidem*, s. 239.

⁵ V. Puech, *La méthode prosopographique et l'histoire des élites dans l'antiquité tardive*, „Revue historique” 2012, t. 314/1, No. 661, s. 158.

⁶ L. Stone, *Prosopografia*, „Revista de Sociologia e Politica” 2011, Vol. 19, No. 39, s. 116.

⁷ J. Scheid, *Die Träger der paganen Kulte im Imperium Romanum Nutzen und Defizite der prosopographischen Methode*, [w:] *Prosopographie des Römischen Kaiserreichs...*, s. 102-103.

Jednym z pierwszych opracowań skupiających członków rzymskich kolegiów kapłańskich jest praca Carla Bardta *Die Priester der vier grossen Collegien aus römisch-republikanischer Zeit*, wydana w 1871 r. w Berlinie. Praca obejmuje sylwetki członków czterech wyższych kolegiów kapłańskich w okresie republiki. Bardt przedstawia w niej najwyższe urzędy członków kolegiów oraz najbliższe powiązania rodzinne oraz funkcje kapłańskie, dzięki czemu ukazuje ich miejsce w strukturze społecznej republikańskiego Rzymu. Uzupełnienie do dzieła Bardta stanowić może praca G.J. Szemlera – *The Priests of the Roman Republic. A Study of Interactions Between Priesthoods and Magistracies*, wydana w 1971 r. w Brukseli. Monografia jest prozopograficznym studium członków rzymskich kolegiów kapłańskich od powstania republiki do śmierci Juliusza Cezara. G.J. Szemler podjął się analizy powiązań między magistraturami a funkcjami kapłańskimi obejmowanymi przez rzymskich senatorów.

Nie brakuje również prozopograficznych opracowań odnoszących się do członków kolegiów kapłańskich w okresie cesarstwa. M. Hoffman-Lewis w monografii *The Official Priests of Rome under Julio-Claudians* z 1955 r. scharakteryzowała strukturę najważniejszych kolegiów kapłańskich starożytnego Rzymu w czasach panowania dynastii julijsko-klaudyjskiej. Praca ta stanowi fundament prozopograficznych rozważań na temat kolegiów kapłańskich przełomu republiki i cesarstwa. Należy jednak zwrócić uwagę, że zawarta w tej monografii lista nazwisk kapłanów wymaga aktualizacji. Do stanu badań pracy M. Hoffman-Lewis nad kolegium *septemviri epulones* odniosę się w kolejnych częściach analizy.

J.G. Harrison w *The official priests of Rome in the reigns of Trajan and Hadrian*, wydanej w 1974 r. dokonał analizy prozopograficznej członków rzymskich kolegiów religijnych dokooptowanych pod rządami Trajana i Hadriana. Jego praca stanowi cenne źródło informacji na temat kolejnych urzędów pełnionych przez senatorów będących członkami poszczególnych kolegiów. Szczególną wartość stanowi systematyczne dążenie Harrisona do zaprezentowania *cursus honorum* tych senatorów w ciągu chronologicznym, co sprawia, że ujęte przez niego biografie są wyczerpujące i nie odnoszą się tylko do najwyższych godności senatorskich.

Analizę składu wszystkich kolegiów kapłańskich sporządził również S.J. Simon. Monografia *The Greater Official Priests of Rome Under the Flavian-Antonine Emperors*, wydana w 1973 r. stanowi prozopograficzne opracowanie członków kolegiów religijnych dokooptowanych pod rządami kolejnych władców dynastii Flawiuszy i Antoninów.

Jednym z czołowych przedstawicieli badań nad strukturą rzymskich kolegiów kapłańskich jest z pewnością Leonard Schumacher. Wyniki swoich badań zebrał m.in. w *Prosopographische Untersuchungen zur Besetzung der vier hohen römischen Priesterkollegien im Zeitalter der Antonine und der Severer (96-235 n. Chr.)* wydanym

w 1973 oraz *Die vier hohen römischen Priesterkollegien unter den Flaviern, den Antoninen und den Severen (69-235 n. Chr.)*⁸. Publikacje te stanowią jeden z najważniejszych punktów odniesienia w badaniach dotyczących rzymskich kolegiów kapłańskich, m.in. Ruth Stepper⁹ i Jörga Rüpke¹⁰.

Jak można wyżej zauważyć badania prozopograficzne nad składem poszczególnych kolegiów kapłańskich w kolejnych latach istnienia antycznego Rzymu do lat 70. XX w. budziły spore zainteresowanie wśród badaczy starożytności. Nurt ten w latach późniejszych stracił jednak na intensywności. Naukową dyskusję na temat prozopografii, w odniesieniu do członków kolegiów kapłańskich starożytnego Rzymu, wzniecił ponownie w 2005 r. Jörg Rüpke za sprawą monografii *Fasti sacerdotum. Die Mitglieder der Priesterschaften Und das sakrale Funktionspersonal römischer, griechischer, orientalischer Und jüdisch-christlicher Kulte in der Stadt Rom von 300 v. Chr. Bis 499 n. Chr.* Jest to opracowanie wyjątkowe, autor skupia w nim bowiem członków wszystkich kolegiów kapłańskich z niemal 800 lat ich funkcjonowania w Rzymie. Dzięki zastosowaniu metody prozopograficznej Rüpke przedstawić może najważniejsze urzędy członków kolegiów, szczególnie rok pełnienia przez nich konsulatu, dzięki czemu umiejscawia ich na chronologicznej osi starożytnego Rzymu.

W toku badań nad rzymskimi kolegiami kapłańskimi i ich członkami powstały opracowania odnoszące się zarówno do wszystkich, jak i konkretnych kolegiów¹¹. Kolegium *Septemviri epulones* nie doczekało się jeszcze takiego opracowania, choć należy do czterech *amplissima collegia*. Być może taki stan rzeczy wynika z opinii, że stanowi ono najmniej prestiżowe kolegium z *quattuor amplissima collegia*. Kolegium to zostało założone w 196 r. p.n.e., a jego skład początkowo liczył trzech członków, stąd pierwsza nazwa – *tresviri epulones*¹². Zostało ono powołane w celu organizacji świętych uroczystości ku czci Jowisza¹³.

⁸ *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt. Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der Neueren Forschung II*, (Band II. 16. 1.), red. H. Temporini, W. Haase, Walter de Gruyter, Berlin 1978.

⁹ R. Stepper, *Augustus et sacerdos: Untersuchungen zum römischen Kaiser als Priester*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart 2003.

¹⁰ *Fasti sacerdotum. Die Mitglieder der Priesterschaften Und das sakrale Funktionspersonal römischer, griechischer, orientalischer Und jüdisch-christlicher Kulte in der Stadt Rom von 300 v. Chr. Bis 499 n. Chr.*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart 2005.

¹¹ J. Scheid, *Les Frères Arvales. Les Frères Arvales: recrutement et origine sociale sous les empereurs Julio-Claudiens*, Paris 1975; J. Scheid, *Le college des Freres Arvales: etude prosopographique du recrutement (69-304)*, Rzym 1990; H. Kowalski, *Pontifex Maximus w religii i państwie rzymskim*, „Vox Patrum” 2004, 24, t. 46-47; J. Linderski, *The Augural Law*, [w:] *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt*, 16.3, Berlin-New York 1986; A. Gillmeister, *Strażnicy Książ Sybillińskich. Kolegium viri sacris faciendis w rzymskiej religii publicznej*, Zielona Góra 2009.

¹² Liv., 33.42.1.

¹³ Zob. A. Gillmeister, *Kolegium Septemviri epulones w historii i badaniach. Uwagi wstępne*, „Roczniki Humanistyczne” 2025, t. 73, z. 3, s. 30.

W gronie członków kolegium *Septemviri epulones* znalazło się 111 senatorów, (których dalej będę nazywać członkami zwyczajnymi kolegium) oraz 42 cesarzy. Niniejsza analiza została przeprowadzona na grupie 111 członków zwyczajnych. W zestawieniu tym postanowiłam nie uwzględniać władców, ponieważ w większości przypadków ich kooptacja *in omnia collegia* nie jest poparta dowodami źródłowymi i budzi wątpliwości. Ich domniemana przynależność do wszystkich kolegiów kapłańskich najczęściej nie jest potwierdzona źródłowo, ale wynika ze swego rodzaju tradycji historiograficznej, która im ową kooptację *in omnia collegia* przypisuje. W przeważającej części przypadków jest ona wnioskowana na podstawie monet typu *Pietas Augusti* – przedstawiającymi symbole kapłańskie (np. *RIC* IV, 3 nr 143, 152). Uważam również, że ich włączenie do analizy prozopograficznej, przez ich wyjątkową pozycję społeczną mogłoby zafałszować jej wyniki i dać nam nieprawdziwy obraz kolegium kapłańskiego, szczególnie biorąc pod uwagę fakt, iż stanowią oni niemal 30% (dokładnie 27,6) wszystkich znanych członków kolegium *Septemviri epulones*¹⁴. Ponadto ich domniemane członkostwo w kolegium septemvirów nie było determinowane przez szczególne, określone cechy.

Jednym z najważniejszych czynników metody prozopograficznej w rozważaniach nad przedstawicielami badanej grupy, jaki należy wziąć pod uwagę, jest ich pochodzenie¹⁵. W swoich badaniach, oprócz pochodzenia społecznego członków kolegium *Septemviri epulones*, postanowiłam uwzględnić również ich pochodzenie terytorialne (*origio*). W tabeli 1 został zaprezentowany układ liczbowy i procentowy przedstawicieli danego terytorium wśród znanych obecnie członków kolegium:

Tabela 1. *Origio* członków kolegium *Septemviri epulones*

Terytorium	Liczba członków kolegium	Udział procentowy
Italia	57	51,4%
Prawdopodobnie Italia	4	3,6%
Azja	4	3,6%
Afryka	6	5,4%
Galia Narbońska	3	2,7%
Baetica	2	1,8%
Nie można określić	30	27%
Inne	5	4,5%
	111	

¹⁴ Przy nazwiskach cesarzy pojawiają się adnotacje, odnoszące się do prawdopodobieństwa ich kooptacji do kolegium *septemviri epulones*.

¹⁵ L. Stone, *op. cit.*, s. 115.

Z przedstawionego zestawienia jasno wynika, że najliczniejszą grupę wśród członków kolegium stanowili senatorowie pochodzenia włoskiego. Przewaga ta widoczna jest szczególnie w pierwszych latach działania kolegium. Pierwszym członkiem kolegium spoza Italii został P. Memmius Regulus, pochodzący z Galii Narbonensis¹⁶. Jego ko-optacja do kolegium nastąpiła prawdopodobnie za panowania Tyberiusza¹⁷. Kolejnym senatorem pochodzącym z prowincji, który został włączony do kolegium *Septemviri epulones* był Pactumeius Rufus, urodzony w Cirta w Numidii¹⁸. Do septemvirów został dokooptowany ok. 78 r. n.e. i był pierwszym senatorem pochodzenia afrykańskiego, który zajął miejsce w *amplissima collegia*¹⁹.

Zmiany w składzie kolegium, które można dostrzec od 2 poł. I w. n.e. wynikają zapewne z restrukturyzacji senatu, jaka dokonana się w tym okresie, związanej z niżem demograficznym wśród rzymskich rodów senatorskich i zwiększeniem liczby senatorów pochodzących z prowincji²⁰. Od 2 poł. I w. n.e. można zauważyć wyraźną zmianę w procentowym układzie sił członków kolegium pod względem ich pochodzenia. Na 73 znanych członków kolegium z okresu 2 poł. I-IV w. n.e. przypada 53, których pochodzenie można określić.

Tabela 2. Pochodzenie członków kolegium okresie 2 poł. I-IV w. n.e.

Pochodzenie	Liczba senatorów	Udział procentowy
Włoskie	31	42,5
Prowincjonalne	18	24,6
prawdopodobnie włoskie	4	5,5
Nie można określić	20	27,4

Jak wynika z tabeli 2 w tym okresie senatorowie pochodzący z prowincji stanowili niemal jedną czwartą składu kolegium.

¹⁶ R. Syme, *More Narbonensian Senators*, „Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik” 1986, Bd. 65, s. 9 (nr 9).

¹⁷ M. Hoffman-Lewis, *The Official Priests of Rome Under The Julio-Claudians*, Rome 1955, s. 60 (nr 20).

¹⁸ J.G. Harrison, *The Official Priests of Rome in the Reigns of Trajan and Hadrian*, Chapel Hill 1974, s. 133.

¹⁹ L. Schumacher, *Die vier hohen römischen Priesterkollegien unter den Flavianen, den Antoninen und den Severn (69-235 n. Chr.)*, [w:] *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt*, II.16.1, red. H. Temporini, W. Haase, Berlin 1978, s. 692; L.S. de Prado, *La participación de los senadores de origen africano en los sacerdocios públicos de Roma*, „Espacio, Tiempo y Forma, Serie II, Historia Antigua” 2012, t. 25, s. 368.

²⁰ G. Alföldy, *Römische Sozialgeschichte*, Stuttgart 2011, s. 156-157.

Tabela 3. Pochodzenie członków kolegium w okresie 2 poł. I w. – koniec III w. n.e.

Pochodzenie	Liczba senatorów	Udział procentowy
Italskie	25	44,64
Prowincjonalne	18	32,14
Nie można określić	13	23,2

Z tego jasno wynika, że w okresie między 2 poł. I w. a końcem III w. n.e. proporcje zidentyfikowanych obecnie członków kolegium *Septemviri epulones*, względem ich pochodzenia wynosiły 3:2 na korzyść septemvirów pochodzenia italskiego.

Określenie pochodzenia społecznego większości znanych członków kolegium *septemviri epulones* nie jest łatwe. Może o tym świadczyć chociażby fakt, że członkowie tego kolegium są inaczej klasyfikowani w różnych zestawieniach prozopograficznych. Podczas prowadzenia badań spotykałam się z rozbieżnością w tym temacie między analizami, które prowadzili wcześniej m.in. J. Rüpke i A. Glock, L. Schumacher, M. Hoffman-Lewis, G.J. Schemler, J.G. Harrison czy też S.J. Simon. Pierwszym etapem tej fazy badań było określenie przynależności konkretnych septemvirów do grupy rodów patrycjuszowskich i plebejskich. Analiza ta została przeprowadzona na podstawie ich przynależności do określonych *gentes*, stosunków rodzinnych oraz, co istotne, przebiegu karier. Bardzo pomocne w tym względzie okazało się kompendium D. Okoń, w którym poddano analizie prozopograficznej senatorów epoki Sewerów²¹. W drugim tomie autorka przedstawia kilka modeli karier, na których podstawie można także klasyfikować pochodzenie społeczne senatorów²².

Tabela 4. Pochodzenie społeczne członków kolegium *septemviri epulones*

Pochodzenie	Liczba senatorów	Udział procentowy
Plebejusze	67	60,36
Patrycjusze	21	18,92
Nie można określić	21	18,92
Ekwici	2	1,8

Powyższe zestawienie ukazuje, że plebejusze stanowili 60% członków kolegium. Miało to zdecydowany wpływ na postrzeganie kolegium w literaturze przedmiotu. M. Hoffman-Lewis wysunęła nawet tezę o plebejskim charakterze tego kolegium, które

²¹ D. Okoń, *Album Senatorum. Senatorowie epoki Sewerów (193-235 r. n.e.). Studium prozopograficzne*, Vol. 2, Szczecin 2017.

²² *Ibidem*, s. 47.

w okresie republiki miało być zarezerwowany wyłącznie dla tej grupy społecznej²³. Tezę tę można jednak uznać za błędną. Jak wynika z przedstawionej analizy, patrycjusze, choć stanowili ok. 20% wszystkich członków kolegium, byli w nim obecni i to od początku jego działalności. Pierwszym patrycjuszem poświadczonym jako członek kolegium był Publiusz Manlius²⁴. Liwiusz w *Ab Urbe Condita* wymienia go jako jednego z członków założycieli kolegium w 196 r. p.n.e.²⁵ Podważyć również można tezę R. Syme, że to Sulla zezwolił na kooptację patrycjuszy do kolegium septemwiriów, aby zyskać ich przychylność²⁶. Między rokiem 196 p.n.e. (założenie kolegium) a rokiem 79 (koniec dyktatury Sulli) potwierdzony został jeden patrycjusz (P. Manlius), natomiast duży problem metodologiczny stanowi okres między rokiem 130 p.n.e. a 82 p.n.e., w którym nie odnotowano żadnego członka tego kolegium. Trudno zatem mówić o jakiegokolwiek zasadzie rządzącej kooptacją do kolegium przed dyktaturą Sulli. W okresie między rokiem 81 p.n.e. a 41 p.n.e. dwóch potwierdzonych członków kolegium było stanu patrycjuszowskiego – Cn. Cornelius P.f. Lentulus Marcellinus i L. Aemilius M.f. Q.n. Lepidus Paullus. Największą frekwencję patrycjuszy wśród członków kolegium można odnotować do 2 poł. I w. n.e. (10/22) oraz od końca wieku II n.e. (9/22).

Tabela 5. Udział patrycjuszy wśród członków kolegium w kolejnych okresach jego działalności

Okres	Ogólna liczba znanych członków kolegium	Patrycjusze	Procent wśród wszystkich członków	Procent z wszystkich patrycjuszy
Republika	12	3	25	14,3
Od 27 r. p.n.e do końca I w. n.e.	44	6	13,6	28,6
Od II do końca III w.	43	8	18,6	38,1
IV w.	12	3	25	14,3

Z tej analizy można wyciągnąć wniosek, że liczba patrycjuszy wśród członków kolegium zmienia się proporcjonalnie w zależności od ogólnej liczby zidentyfikowanych członków kolegium w danym okresie. Warto jednak zaznaczyć, że nie wszyscy członkowie kolegium umieszczeni w tym zestawieniu zostali zidentyfikowani jako

²³ M. Hoffman-Lewis, *op. cit.*, s. 92; R. Ciucciovè, *The Res Publica of the Tribunes. Tribunean legislation and the political strategies of the Roman Mid-Republican elite*. (218-180 BC), s. 81, <https://theses.ncl.ac.uk/jspui/bitstream/10443/4191/1/Ciucciove%2C%20R%202018.pdf> [dostęp: 18.05.2024].

²⁴ Liv. 33.42.1.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ R. Syme, *Ten Tribunes*, „The Journal of Roman Studies” 1963, Vol. 53, Parts 1-2, s. 56-57.

plebejusze. Jeřli pod uwagę weźmiemy tylko takich, to proporcje te będą się prezentować nieco inaczej:

Tabela 6. Proporcje między plebejuszami i patrycjuszami w kolegium *septemviri epulones* w różnych okresach działalności

Okres	Plebejusze	Patrycjusze	Proporcje
Republika	8	4	2:1
Od 27 r. p.n.e do końca I w. n.e.	28	6	~5:1
Od II do końca III w.	27	8	~3:1
IV w.	4	3	4:3

Można więc zauważyć, że kolegium *Septemviri epulones* w żadnym okresie działalności nie było zarezerwowane wyłącznie dla plebejuszy. Ponownie odnosząc się do badań M. Hoffman-Lewis, której zdaniem stosunek liczby członków kolegium za panowania Augusta i Tyberiusza wynosił odpowiednio 2:1 i 3:1 (na korzyść plebejuszy)²⁷. Dzisiejszy stan badań pozwala nam określić, iż stosunek ten wynosił 3:1 (6:2)²⁸ w latach rządów Augusta i 15:2 za Tyberiusza²⁹. Muszę również podkreślić, że za panowania Tyberiusza, oprócz niego samego do kolegium *Septemviri epulones* należało jeszcze dwóch patrycjuszy³⁰ – L. Cornelius P. f. P.n. Sulla (od 10 r. p.n.e.) oraz P. Cornelius P. f. P.n. Dolabella (od 11 r. n.e.). Na podstawie niniejszej analizy (tab. 6) wydaje się również mało prawdopodobna teza, że to August włączył patrycjuszy do kolegium, aby podnieść jego rangę³¹. Ze źródeł jasno wynika, że patrycjusze uczestniczyli w działaniach kolegium od momentu jego powstania. W okresie rządów Augusta i później mamy jednak więcej dowodów na aktywność patrycjuszy wśród septemvirów, zachowanych w postaci inskrypcji (zob. tab. 5). Tendencja ta natomiast spowodowana jest najprawdopodobniej ogólnym wzrostem liczby napisów honoryfikacyjnych w czasach augustiańskich³².

W kwestii pochodzenia społecznego członkostwa w kolegium *septemviri epulones* zasadne jest również omówienie zagadnienia „dziedziczności” tego urzędu w obrębie

²⁷ M. Hoffman-Lewis, *op. cit.*, s. 92-93.

²⁸ W rachunku tym również nie wzięłam pod uwagę cesarzy. Jeřli zaliczymy do grona septemvirów pochodzenia patrycjuszowskiego Augusta, otrzymamy proporcję 6:3, taką samą jaką otrzymała M. Hoffman-Lewis, tj. 2:1.

²⁹ Jak powyżej: jeřli w obliczeniach uwzględnimy również Tyberiusza to otrzymamy wynik 15:3, tj. 5:1.

³⁰ M. Hoffman-Lewis podaje, iż Tyberiusz był jedynym patrycjuszem wśród członków kolegium w tym okresie, zob. M. Hoffman-Lewis, *op. cit.*, s. 93.

³¹ M. Hoffman-Lewis, *op. cit.*, s. 93.

³² O rozwoju kultury epigraficznej w dobie Augusta zob. G. Alföldy, *August i inskrypcje: tradycja i innowacje: narodziny epigrafiki imperialnej*, Poznań 1994.

poszczególnych *gentes*. Samo pojęcie sukcesji godności kapłańskich przedstawili już m.in. przez Ch. Settipani i Ch. Badel³³. Należy podkreślić, że wśród znanych nam nazwisk senatorów dokooptowanych do kolegium, trudno dostrzec monopol jednego z rodów na to kapłaństwo. Wśród *gentes* występujących na liście kapłanów zaobserwować można dużą różnorodność. W gronie 111 członków wyszczególnione zostały 64 rody³⁴. Przynależności rodowej 21 septemvirów nie można określić (dotyczy to głównie anonimów i tych senatorów, których nazwiska nie zachowały się w całości). Najwięcej przedstawicieli wśród znanych nam członków kolegium posiadały *gens* Cornelia, Iulia i Valeria – po czterech zidentyfikowanych septemvirów. Pokrewieństwo między jej przedstawicielami nie jest jednak bliskie. Najbliższe więzy krwi łączyły M. Plautiusa A. f. Silvaniusa i M. Plautiusa M. f. A. n. Silvaniusa – ojca i syna, którzy są jedynym przykładem, gdzie ta godność kapłańska przeszła z pokolenia na pokolenie. Do kolegium należeli również bracia – Cn. Domitius Sex. f. Afer Marcellus Curvius Lucanus i Cn. Domitus Sex. f. Afer Titius Marcellus Curvius Tullus. Znamy więc tylko dwa przypadki, gdy stanowisko to było piastowane przez tak blisko spokrewnionych senatorów³⁵. Nie ma zatem wystarczających dowodów, iż wśród członków kolegium *Septemviri epulones* przewagę stanowili przedstawiciele konkretnych *gentes*.

Wśród 111 senatorów, będących członkami kolegium *septemviri epulones* 16 zostało zakwalifikowanych jako *homines novi*³⁶. Stanowili oni zatem niewielki odsetek wszystkich znanych członków.

³³ Ch. Settipani, *Continuité gentile et continuité familiale dans les familles sénatoriales romaines à l'époque impériale*, Oxford 2000; Ch. Badel, *Tradition familiale et tradition sacerdotale: les cas des amplissima collegia romains ou Haut-Empire*, [w:] *Prosopographie et histoire religieuse. Actes du colloque tenu en l'Université Paris XII-Val de Marne les 27-28 octobre 2000*, ed. Par M.-F. Baslezet, F. Prevot, Paris 2004, s. 243-282, 449-471.

³⁴ W układzie alfabetycznym (w nawiasie liczba przedstawicieli, jeśli występuje więcej niż jeden): Aelia (3), Aemilia (2), Antia, Apronia, Atilia, Caecilia, Caelia, Calestria, Calvisia, Caninia, Cassia, Catilia, Ceionia (2), Cestia, Claudia (4), Clodia, Cluvia, Cornelia (4), Cossonia, Craperea, Domitia (3), Fabia, Flavia, Fufia, Fulvia, Galeria, Glitia, Hateria, Horatia, Iulia (4), Laberia, Laelia, Larcia, Licinia, Manlia, Marcia, Memmia, Minicia, Munatia, Neratia, Nonia (3), Paccia, Pactumeia, Petronia, Pinnia, Plautia (2), Pompeia, Popilia, Porcia, Postumia, Priscia, Roscia (2), Rupilia, Sallustia, Scribonia, Septimia, Servilia (2), Statilia, Tadia, Valeria (4), Vibia (2), Vinicia, Virginia, Volusia.

³⁵ Istnieją jeszcze dwa domniemane przypadki takich relacji, które mogły dotyczyć Sejana i jego syna Aeliusa Strabona (Dio 58, 74) oraz L. Noniusa L.f. L.n. Asprenasa i jego dziadka L. Noniusa L.f. T.n. Asprenasa – przykłady te budzą jednak wątpliwości ze względu na brak wystarczających dowodów na członkostwo Sejana i L. Noniusa L.f. T.n. Asprenasa w kolegium *septemviri epulones*.

³⁶ L. Munatius L.f. L.n. Plancus; M. Nonius C. f. C. n. Gallus; L. Volusius Q.f. Saturninus; C. Calvisius C.f. Sabinus; C. Vibius C.f. Postumus; P. Memmius P.f. Regulus; L. Verginius Rufus; L. Funisulanus L.f. Vettonianus; Marius Priscus; Q. Glitius P.f. Atilius Agricola; L. Catilius Cn.f. Severus Iulianus Claudius Reginus; Ti. Claudius Quartinus; P. Cluvius Maximus Paullinus; M. Postumius Festus; Ti. Claudius Ti.f. Claudianus; C. Sallius Aristaeneus.

Tabela 7. Procentowy udział *homines novi*:

Wśród wszystkich znanych członków kolegium	Wśród członków, których pochodzenie społeczne zostało określone	Wśród członków kolegium zidentyfikowanych jako plebejusze
14,5	18	24,2

Proporcjonalny układ między wszystkimi członkami kolegium, pochodzącymi z rodzin senatorskich (*gentes senatoriae*), a *homines novi* wynosi ok. 4,5:1, oraz ok. 3:1, jeśli odejmiemy z tego zestawienia patrycjuszy.

Większości *homines novi* dokooptowanym do kolegium *septemviri epulones* przypisane zostało pochodzenie italskie – 10. Z prowincji pochodziło 5 z 16 „nowych ludzi”. Pochodzenia jednego z nich nie można określić.

Pierwszym znanym *homo novus* wśród członków kolegium został, dokooptowany przed 45 r. p.n.e. L. Munatius L.f. L.n. Plancus³⁷ (na monetach wybitych w 45 r. przy jego nazwisku widnieje symbol kolegium – dzban³⁸). Karierę rozpoczął w 55 r. p.n.e, kiedy został kwestorem i tym samym wszedł do senatu³⁹. W 54 r. p.n.e. przebywał wraz z Juliuszem Cezarem w Galii, jako jego legat⁴⁰. Sprawował również podwójne dowództwo nad legionem – w 49 r. *Legio Fabinae* w Hiszpanii oraz *Legio V Alaudae* w 46 r. p.n.e. w Afryce⁴¹. W 45 r. został mianowany przez Cezara pretorem i jednym prefektów miasta⁴². Po śmierci Cezara objął stanowisko namiestnika *Galii Transalpinae*, które sprawował do grudnia 43 r. p.n.e.⁴³. Jako namiestnik Galii założył miasta *Lugdunum* (Lyon) i *Augusta Raurica* (w pobliżu Augst w Szwajcarii)⁴⁴. W 43 r. odniósł triumf nad Raeti⁴⁵. W 42 r. p.n.e. został mianowany konsulem zwyczajnym⁴⁶. W 40 r. mianowany został prokonsulem Azji⁴⁷. W 22 r. został mianowany cenzorem⁴⁸. Kariera L. Munatiusa Plancusa, rozpoczęta u boku Cezara, rozwijała się w głównej mierze podczas toczonych w Rzymie wojny o spuściznę po dyktatorze.

³⁷ T.R.S. Broughton, *The Magistrates of the Roman Republic*, vol. II, New York 1955, s. 314, 427.

³⁸ CRRBM, 1.537f; The British Museum, numer ewidencyjny 1844,0425.470.A, źródło: https://www.britishmuseum.org/collection/object/C_1844-0425-470-A [dostęp: 16.08.2021].

³⁹ G.V. Summer, *The Lex Annalis under Caesar (Continued)*, „Phoenix” 1971, Vol. 25, No. 4, s. 359-360.

⁴⁰ Caes., *Bell. Gall.* 5.24; 25.4; *PIR M* 728; *RE* Munatius 30.

⁴¹ Caes., *Bell. Civ.*, 1.40.5; *Bell. Afr.*, 4.1; G.V. Summer, *op. cit.*, s. 359-360.

⁴² T.H. Watkins, *L. Munatius Plancus: Serving and Surviving in the Roman Revolution*, London-New York 2019, s. 41.

⁴³ M.-C. Ferriès, *Les partisans d'Antoine. Des orphelins de César aux complices de Cléopâtre*, Bordeaux, Ausonius, „Scripta Antiqua” 2007, No. 20, s. 438.

⁴⁴ *CIL X* 6087; A. Buongiorno, *Ateii Capitones*, „IVRA” 2011, Vol. 59, s. 257.

⁴⁵ M.-C. Ferriès, *op. cit.*, s. 441.

⁴⁶ C. Letta, *Fasti Albenses: Progressi e palinodie sui Fasti Consulares*, [w:] *Epigrafia e politica. Il contributo della documentazione epigrafica allo studio delle dinamiche politiche nel mondo romano*, red. di Simonetta Segenni. Michele Bellomo (Consonanze, 4), Milano 2017, s. 31.

⁴⁷ M.-C. Ferriès, *op. cit.*, s. 442.

⁴⁸ T.H. Watkins, *op. cit.*, s. 65.

Plancus, początkowo stronnik Antoniusza (dzięki czemu mógł osiągnąć stanowisko konsula zwyczajnego)⁴⁹, po jego śmierci szybko przeszedł na stronę Oktawiana (pozwoliło mu to zostać cenzorem w 22 r. p.n.e.)⁵⁰. Można zatem domniemywać, że to właśnie umiejętność zmiany sojuszy wpłynęła na rozwój kariery Munatiusa Plancusa i jego awans od nowego człowieka w senacie, poprzez konsula zwyczajnego, aż do prestiżowego urzędu cenzora.

Analizując przebieg karier członków kolegium *Septemviri epulones*, należących do kategorii *homines novi*, można dostrzec, że ich kooptację do kolegium przeważnie poprzedzały najwyższe urzędy polityczne i często również sukcesy militarne. Wszyscy pełnili urząd konsula, z czego 11 było konsulami dodatkowymi (*consules suffecti*), 3 konsulami zwyczajnymi (*consules ordinarii*) a 2 konsulami o nieokreślonym stopniu. Wśród 11 konsulów dodatkowych 2 osiągnęło później również konsulat zwyczajny. Jeden z konsulów zwyczajnych został natomiast konsulem po raz drugi (*consul iterum*), a także po raz trzeci⁵¹. Militarne osiągnięcia zostały w kilku przypadkach odznaczone *dona militaria* (3 przypadki⁵²), tytułem imperator (1 przypadek⁵³) oraz *ornamenta triumphalia* (1 przypadek⁵⁴).

Analiza pochodzenia członków kolegium, zarówno jako indywidualnych jednostek, jak i ogółu jest kluczowa w dalszych badaniach nad pozycją septemwirów wśród innych kolegiów kapłańskich. To właśnie pochodzenie determinowało kształt kariery politycznej, szczególnie na jej pierwszym etapie⁵⁵.

We wstępie do książki pt. *W cieniu Kapitolu* – będącej syntezą systemu religijnego starożytnych Rzymian – autorzy porównali historię świata grecko-rzymskiego do historycznego laboratorium, oferującego spore możliwości eksperymentowania i testowania różnego typu analiz i hipotez. Metafora ta ukazuje, jaki potencjał badawczy niesie za sobą historia. Wydawać by się mogło, że od wieków poruszający badaczy temat religii starożytnego Rzymu jest już wyeksploatowany. Wystarczy jednak pochylić się nad dotychczasowymi badaniami dotyczącymi rzymskich kolegiów kapłańskich, aby dojrzeć, że *septemviri epulones* – jedno z czterech *amplissima collegia* wciąż nie doczekało się pełnego opracowania.

Niniejszy artykuł jest próbą wypełnienia tej luki badawczej. Jego celem było przede wszystkim podważenie teorii o plebejskim charakterze kolegium *Septemviri epulones*.

⁴⁹ M.-C. Ferriès, *op. cit.*, s. 442

⁵⁰ T.H. Watkins, *op. cit.*, s. 65.

⁵¹ L. Verginius Rufus (cos. III w 97 r.)

⁵² L. Funisulanus L.f. Vettonianus (86-88 r.); Q. Glitius P.f. Atilius Agricola (102 r.); L. Catilius Cn.f. Severus Iulianus Claudius Reginus (ok. 114 r.).

⁵³ M. Ninius C.f.C.n. Gallus (29/28 r. p.n.e.).

⁵⁴ C. Vibius C.f. Postumus (ok. 10 r. n.e.).

⁵⁵ D. Okoń, *Senatorskie cursus honorum w okresie republiki i wczesnego cesarstwa : wybrane zagadnienia*, Poznań 2016, s. 26.

Jak już dowiodłam patrycjusze byli jego członkami na każdym etapie istnienia kolegium. W konsekwencji można również poddać dyskusji twierdzenie G. Camodeci, że kolegium to było najmniej znaczące z pozostałych *amplissima collegia*⁵⁶.

Bibliografia

- Alföldy G., *August i inskrypcje: tradycja i innowacje: narodziny epigrafiki imperialnej*, Poznań 1994.
- Alföldy G., *Römische Sozialgeschichte*, Stuttgart 2011.
- Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt. Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der Neueren Forschung II* (Band II. 16. 1.), red. H. Temporini, W. Haase, Walter de Gruyter, Berlin 1978.
- Badel Ch., *Tradition familiale et tradition sacerdotale: les cas des amplissima collegia romains ou Haut-Empire*, [w:] *Prosopographie et histoire religieuse. Actes du colloque tenu en l'Université Paris XII-Val de Marne les 27&28 octobre 2000*, ed. Par M.-F. Baslezet, F. Prevot, Paris 2004.
- Broughton T.R.S., *The Magistrates of the Roman Republic*, Vol. 2, 1984, New York 1955, s. 314, 427.
- Buongiorno A., *Ateii Capitones*, „IVRA” 2011, Vol. 59.
- Ciucciovè R., *The Res Publica of the Tribunes. Tribunician legislation and the political strategies of the Roman Mid-Republican elite*. (218-180 BC), źródło: <https://theses.ncl.ac.uk/jspui/bitstream/10443/4191/1/Ciucciovè%2C%20R%202018.pdf>.
- de Prado L. S., *La participación de los senadores de origen africano en los sacerdocios públicos de Roma*, „Espacio, Tiempo y Forma, Serie II, Historia Antigua” 2012, t. 25.
- Ferriès M.-C., *Les partisans d'Antoine. Des orphelins de César aux complices de Cléopâtre*, Bordeaux, Ausonius, „Scripta Antiqua” 2007, No. 20.
- Gillmeister A., *Kolegium Septemviri epulones w historii i badaniach. Uwagi wstępne*, „Roczniki Humanistyczne” 2025, t. 73, z. 3.
- Gillmeister A., *Strażnicy Ksiąg Sybillińskich. Kolegium viri sacris faciundis w rzymskiej religii publicznej*, Zielona Góra 2009.
- Gillmeister A., Musiał D., *W Cieniu Kapitolu. Religia Starożytnych Rzymian*, Kraków 2012.
- Harrison J.G., *The Official Priests of Rome in the Reigns of Trajan and Hadrian*, Chapel Hill 1974.
- Hoffman-Lewis M., *The Official Priests of Rome Under The Julio-Claudians*, Rome 1955.
- Horster M., *Perspektiven prosopographischer Arbeit*, [w:] *Prosopographie des Römischen Kaiserreichs Ertrag und Perspektiven. Kolloquium aus Anlass der Vollendung der Prosopographia Imperii Romani*, red. W. Eck, M. Heil, Berlin-Boston 2017.
- Kowalski H., *Pontifex Maximus w religii i państwie rzymskim*, „Vox Patrum” 2004, 24, t. 46-47.
- Letta C., *Fasti Albenses: Progressi e palinodie sui Fasti Consulares*, [w:] *Epigrafia e politica. Il contributo della documentazione epigrafica allo studio delle dinamiche politiche nel mondo romano*, red. S. Segenni, M. Bellomo (Consonanze, 4), Milano 2017.
- Linderski J., *The Augural Law*, [w:] *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, 16.3, Berlin-New York 1986.
- Musiał D., *Dionizos w Rzymie*, Kraków 2009, s. 24.
- Okoń D., *Album Senatorum. Senatorowie epoki Sewerów (193-235 r. n.e.). Studium prosopograficzne*, Vol. 2, Szczecin 2017.
- Okoń D., *Senatorskie cursus honorum w okresie republiki i wczesnego cesarstwa: wybrane zagadnienia*, Poznań 2016.

⁵⁶ G. Camodeca, *La carriera di „T. Statilius Severus, cos. ord.” 171, in una nuova iscrizione calena*, „Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik” 2014, Bd. 191, s. 288.

- Puech V., *La méthode prosopographique et l'histoire des élites dans l'antiquité tardive*, „Revue Historique” 2012, t. 314/1, No. 661.
- Rüpke J., *Fasti sacerdotum. Die Mitglieder der Priesterschaften Und das sakrale Funktionspersonal römischer, griechischer, orientalischer Und jüdisch-christlicher Kulte in der Stadt Rom von 300 v. Chr. Bis 499 n. Chr.*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart 2005.
- Scheid J., *Le college des Freres Arvales: etude prosopographique du recrutement (69-304)*, Rzym 1990.
- Scheid J., *Les Frères Arvales. Les Frères Arvales: recrutement et origine sociale sous les empereurs Julio-Claudiens*, Paris 1975.
- Settipani Ch., *Continuité gentile et continuité familiale dans les familles sénatoriales romaines à l'époque impériale*, Oxford 2000.
- Stepper R., *Augustus und sacerdos: Untersuchungen zum römischen Kaiser als Priester*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart 2003.
- Stone L., *Prosopografia*, „Revista de Sociologia e Politica” 2011, Vol. 19, No. 39.
- Summer G.V., *The Lex Annalis under Caesar (Continued)*, „Phoenix” 1971, Vol. 25, No. 4.
- Syme R., *More Narbonensian Senators*, „Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik” 1986, Bd. 65.
- Syme R., *Ten Tribunes*, „The Journal of Roman Studies” 1963, Vol. 53, Parts 1-2.
- Watkins T.H., *L. Munatius Plancus: Serving and Surviving in the Roman Revolution*, London-New York 2019.

PLEBEJSKIE KOLEGIUM?
POCHODZENIA CZŁONKÓW KOLEGIUM SEPTEMVIRI EPULONES.
WSTĘP DO ANALIZY PROZOPOGRAFICZNEJ

Streszczenie

Kolegium *Septemviri epulones* jest jednym z głównych rzymskich kolegiów kapłańskich, tzw. *quattuor amplissima collegia*. Analizując dotychczasowe prace naukowe poświęcone religii starożytnych Rzymian można jednak dostrzec, że jest ono pomijane i nie cieszy się takim zainteresowaniem, jak pozostałe trzy z głównych kolegiów. Przyczyną takiego stanu rzeczy może być zakorzenione w literaturze przekonanie o plebejskim charakterze tego kolegium. W niniejszym artykule przedstawiona została analiza pochodzenia poszczególnych członków kolegium w kolejnych latach jego funkcjonowania. Artykuł ten stanowi również wstęp do dalszych rozważań dotyczących miejsca i roli kolegium *Septemviri epulones* w rzymskiej religii publicznej, prowadzonych z zastosowaniem metody prozopograficznej.

Słowa kluczowe: religia rzymska; septemviri epulones; prozopografia

A PLEBEIAN COLLEGE?
THE ORIGINS OF THE MEMBERS OF THE COLLEGE OF THE SEPTEMVIRI EPULONES.
AN INTRODUCTION TO PROSOPOGRAPHIC ANALYSIS.

Summary

The college of the *Septemviri epulones* is one of the main Roman priestly colleges, known as the *quattuor amplissima collegia*. However, an analysis of existing academic works on the religion of the ancient Romans shows that it is overlooked and does not enjoy the same interest as the other three main colleges. The reason for this may be the belief, deeply rooted in literature, that this college was of a plebeian nature. This article presents an analysis of the origins of individual members of the college in subsequent years of its operation. This article also serves as an introduction to further considerations regarding the place and role of the college of the *Septemviri epulones* in Roman public religion, conducted using the prosopographic method.

Keywords: Roman religion; septemviri epulones; prozopography